

■ Самабытнасць

Дзіцячы наган, старажытныя ланч-боксы і інавацыйная плітка

Якое яно — аблічча беларускага дызайну?

Каталог «Тутэйшы дызайн. Асобы і рэчы» — праект Беларускага саюза дызайнераў. Яго выключна ў тым, што на раўне з разгорнутай прэзентацыяй спецыялістаў у гэтай сферы у ім сабраны найбольш цікавыя па розных крытэрыях рэчы, створаныя за апошнія некалькі стагоддзяў на тэрыторыі нашай краіны як саматужным спосабам, так і ў прамысловых маштабах.

170 дзіваў

— Перад намі стаяла адразу некалькі задач. Першае, сабраць артэфакты — рэчы, якія ўяўляюць сабой каштоўнасць не ў матэрыяльным сэнсе, а з эстэтычнага і функцыянальнага пунктаў гледжання. Па-другое, адшукаць вырабы, уласцівыя менавіта нашай нацыянальнай культуры, якія, аднак, страцілі свой функцыянальны складнік і больш не ўжываюцца. Акрамя таго, нам было цікава вывучыць характэрныя прадметы побыту і прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцяў, якія пражываюць на тэрыторыі Беларусі. Па-трэцяе, мы абавязаліся на лінгвістычны аналіз: адбіраць прадметы з аўтэнтычнымі назвамі, якім няма сучасных аналагаў у рускай мове. Такім чынам, у нас атрымаўся яшчэ і адзіны ў сваім родзе ілюстраваны слоўнік. Дарэчы, увесь каталог складзены на беларускай мове, — расказвае старшыня Беларускага саюза дызайнераў, кіраўнік праекта Дзмітрый СУРСКИ.

Праз побытавыя рэчы можна прасачыць узаемазвязь з гістарычным мінулым. У 1930-я ў Гродне выраблялі ігральныя карты, на якіх пазнаюцца вобразы ўладароў ВКЛ і Рэчы Паспалітай.

Пазнаёміцца з незвычайнымі прадметамі і пано-ваму зірнуць на звычайныя рэчы можна і праз аднайменны сайт, больш ёмісты, чым кніга, які будзе час ад часу ўзбагачацца як новымі аўтарамі, так і новымі артэфактамі. У каталогу прадстаўлена 170 рэчаў, на сайце — ужо больш як 250. «Наша звышзадача — гэта стварэнне Музея матэрыяльнай культуры і Музея беларускага дызайну. Яны маглі б вельмі многае расказаць пра нацыянальную ідэнтыфікацыю. Да таго ж, нам, беларусам, сапраўды ёсць што паказаць», — дзеліцца планами Дзмітрый.

Рэчы з гісторыяй

Сярод любімых прадметаў дызайнера — дзіцячы наган, кафейнік і вылічальная машына Якабсона — своеасаблівы протакамп'ютар. Пісталет нагадвае пра дзяцінства. Дзмітрый успамінае, што некалі та-

Дзіцячы рэвалвер, выраблены ў калоніі.

Прыстасаванне для прыгатавання святочнага яўрэйскага хлеба — мацы.

Ігральныя карты з выявамі кіраўнікоў ВКЛ і Рэчы Паспалітай.

мельскай заводзе «Молат». Гэта прыклад удалай інтэрпрэтацыі еўрапейскага дызайну: падгледзець таксама трэба ўмець.

Вылічальная машына — адзін з найбольш старажытных прадметаў у каталогу. У другой палове XVIII стагоддзя ў Нясвіжы яе сканструяваў гадзіннік майстар Еўна Якабсон. З дапамогай яе можна было складаць і адлічваць, вылічаць долю, фіксаваць прамежкавыя вынікі. Яна цікавая сваёй функцыянальнасцю, да таго ж падобных механічных вылічальных машын да сярэдзіны XIX стагоддзя ў свеце былі адзіны.

Часта беларускія майстры ішлі ў нагу з Захадам, апрэджваючы сваіх расійскіх калег. Так, першы на тэрыторыі Расійскай імперыі завод акулярў з'явіўся ў Віцебску ў канцы XIX стагоддзя. У савецкі час менавіта тут выпускалі акулеры для лётчыкаў з усёй вялізнай краіны. Сапраўдным наватарствам стала бетонная плітка «трылінка», якая ў 1930-я выраблялася пад Пінскам, за што атрымала назву «пінская костька». Яна складалася з сумесі бетону і кавалкаў базальту. Яшчэ зараз «трылінку» можна адшукаць на дарогах у розных гарадах Брэсцкай вобласці.

3 тутэйшымі акцэнтам

Біклага, барылка, букач, глян — што можа аб'ядноўваць усе гэтыя словы? Не, гэта не мянушкі падлеткаў, а назвы ёмістасцяў для вадкасцяў, якімі карысталіся на тэрыторыі Беларусі. У кожнай — свае цікавыя асаблівасці. Напрыклад, біклага выконвала ролю флягі на рамяні, без яе не маглі абыйсці салдаты і падарожнікі, а ў глянку — керамічная шарпадобная посудзіне з плоскім дном і кароткім выкідным горлам — у хаце захоўвалі ваду, але і ці квас. Людзі, якія прывыклі да дэфіцыту ў савецкія часы, і зараз не стамляюцца захапляцца: колькі ж розных зручных рэчаў у крамах! Аднак і нашы продкі шмат у чым

не адставалі ад нас у арганізацыі побыту: кожнаму прадмету сваё месца і прызначэнне. Спецыяльная форма для запякання велікоднай бабкі (бабачнік) — лёгка патэльна на ножках (рынка) — няма проблем, і нават мудрагелістае прыстасаванне для лоўлі мух, ад якога б летам на дачы не адмовіліся многія сучасныя беларусы, — калі ласка.

Праз побытавыя рэчы можна прасачыць узаемазвязь з гістарычным мінулым. У 1930-я ў Гродне выраблялі ігральныя карты, на якіх пазнаюцца вобразы ўладароў ВКЛ і Рэчы Паспалітай.

— Вельмі беларуская рэч — спаршы, або здвоены ці строены гаршчок. У такіх насілі на поле «комплексны» абед. Іншыя назвы — парнік, двайнічок, блізныты. У літаратуры выкарыстоўваецца як сімвал аб'яднання ў адно цэлае, каханьня, — расказваў старшыня саюза. — Напрыклад, яўрэйскую культуру добра характарызуе мадаробка — створанае ўручную прыстасаванне для прыгатавання традыцыйнага святочнага хлеба — мацы. У савецкі час такі прадмет мог быць выраблены толькі падполна: для гэтага выкарыстоўваўся валік ад пральнай машыны і веласпедны ланцуг. У любым выпадку, прадметы побыту нацыянальных меншасцяў, зробленыя на тэрыторыі нашай краіны, маюць свае асаблівасці. Асіміляцыю і гістарычныя рэаліі ніхто не адмяняў!

«Лепшы дызайн — гэта яго адсутнасць»

Усе прадметы размешчаны ў каталогу ў алфавітным парадку: нават умоўнага падзелу на прыклады ўзорнага дызайну і прадметы-катастрофы няма. Маюць, разбіраюцца самі.

— Разуmeerце, у гэтай сферы усё вельмі неадназначна. Зараз пэўная рэч можа лічыцца агіднасцю, а праз некалькі дзесяцігоддзяў — прадметам жадання мільянераў. Бо гэты таксама можа стаць своеасаблівай «фішкай». Гэта як найўнае мастацтва: вы можаце не разумець ці не прымаць яго, тым не менш, яго валодае мастацкай каштоўнасцю. Да дрэннага дызайну можна, безумоўна, аднесці толькі грукаткі, нязручныя і бескарысныя рэчы, — адзначаў Дзмітрый Сурскі. — У людзей, акружаных эстэтычна прыемнымі рэчамі, павышаецца агульны ўзровень культуры.

Бадай, пагаджуся з фразай, што лепшы дызайн — гэта яго адсутнасць. Паглядзіце на ваенныя самалёты і зброю: чыстая функцыянальнасць і, дзякуючы гэтаму, дасканаласць формы. Не варта думаць, што дызайн — гэта «ўменне ствараць прыгожыя», тут больш значны навык спалучэння прыважнага вонкавага аблічча са зручнасцю і карысным прызначэннем прадмета.

Дар'я КАСКО. kasko@zviazda.by

■ Новыя гарызонты

Аэракасмiчныя тэхналогіі... для студэнтаў

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт выйграў у 2016 годзе новыя міжнародныя праекты па праграме Еўрапейскага Саюза Эразмус + «Стварэнне патэнцыялу ў сферы вышэйшай адукацыі». Усяго беларускія ВНУ атрымалі фінансаванне для шасці праектаў, пяць з якіх — на рахунку БДУ.

У Беларускай дзяржаўнай універсітэце будуць рэалізоўвацца наступныя праграмы: «Прыкладная вучэбная праграма па асаваенні касмічнай прасторы і інтэлектуальных рэабілітацыйных сістэмаў», «Павышэнне інавацыйных кампетэцый і падрыхтоўкі спецыялістаў у галіне інжынернай адукацыі», «Садзейнічанне развіццю кампетэцый у беларускай вышэйшай адукацыі», «Навучанне дронам» і «Гарманізацыя незалежнага кантролю якасці сумесных адукацыйных праграм у краінах-партнёраў».

Два першыя з пералічаных праектаў арыентаваны на распрацоўку адукацыйных праграм у такіх сферах, як беспілотныя павятравыя лятальныя апараты, рэабілітацыйныя сістэмы і аэракасмiчныя тэхналогіі.

Наступныя дзве праграмы накіраваны на развіццё прадрыхтоўкі і інавацыйных кампетэцый студэнтаў. Вельмі важным з'яўляецца той факт, што пры рэалізацыі гэтага праекта асобная ўвага будзе надавацца вывучэнню меркаванняў беларускіх працадаўцаў, якія прадстаўляюць розныя сектары нацыянальнай эканомікі.

Апошні праект прысвечаны праблеме забеспячэння якасці сумесных адукацыйных праграм. Гэта тэма з'яўляецца вельмі актуальнай для Беларусі, якая робіць першыя крокі на шляху распрацоўкі адукацыйных праграм, што рэалізоўвацца сумесна з замежнымі партнёрамі.

Такім чынам БДУ стаў абсалютным лідарам у краіне па колькасці дзеючых праектаў праграмы Эразмус +. Усяго тут рэалізоўвацца ўжо дзевяць такіх праектаў.

Надзея НІКАЛАЕВА. nikalaeva@zviazda.by

■ Не сезон

У сома — час адпачынку

31 лістапада па 31 сакавіка па ўсёй краіне ўстанаўліваецца забарона на вылаў звычайнага сома.

Яна датычыцца як прамысловай, так і аматарскай лоўлі. Забарона ўводзіцца з мэтай захавання папуляцыі, паколькі ў зімовы перыяд сом становіцца лёгкай здабычай.

Зрэшты, у нашых вадаёмах водзяцца і рыбы, якія халадоў зусім не баяцца. Напрыклад, у прадстаўнікоў сямейства ласасевых, да якіх адносяцца чудскі сіг і еўрапейская рапушка, позній восенню пачынаецца перыяд нерасту. У сувязі з гэтым лоўля чуждога сіга забараняецца з 1 лістапада па 15 снежня, а еўрапейскай рапушкі — з 15 лістапада па 20 снежня.

Сяргей РАСОЛЬКА. rs@zviazda.by

ВЫЙСЦІ З ЗОНЫ РЫЗЫКІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Справа ў тым, што адлік у сучаснай кватэры пры пажары ідзе часта на секунды. Амаль усе побытавыя прадметы ў кватэры зроблены з палімерных матэрыялаў, якія пры гарэні адрозна пачынаюць выдзяляць шкодныя рэчывы.

Калі ў кагосьці з прадстаўнікоў так званай групы рызыкі будзе адсутнічаць аўтаномны пажарны апавяшчальнік, яго ўстаноўваць бясплатна. І, канешне ж, правяраць спраўнасць ужо наяўных апаратаў.

Мяркуецца, што людзям яшчэ раз нагадаюць пра правілы пажарнай бяспекі падчас спецыяльных выступленняў у працоўных калектывах і на сельскіх сходках. Між іншым, акцыя будзе паралельна праходзіць не толькі ў жылным сектары. Абследаюць ратавальнікі і крыніцы супрацьпажарнага забеспячэння. У шматкватэрных жылых дамах абавязкова будуць правяраны месцы агульнага карыстання — тамбуры і лесвічныя клеткі. Дапамогуць нам і пазаштатныя пажарныя фарміраванні. Уся інфармацыя будзе накіравана ў мясцовыя распарадчыя і выканаўчыя органы.

Па стане на 20 кастрычніка, ад пачатку года на тэрыторыі Мінскай вобласці адбылося 1058 пажараў. На іх загінула 89 чалавек, з іх — двое дзяцей.

Канешне, рэйдзі ажыццяўляюцца па загадах складзеных спісак. Але гэта не азначае таго, што яны сфарміраваны канчаткова. Кожны чалавек можа патэлефанаваць у тэрытарыяльны орган па надзвычайных сітуацыях з просьбай правесці праверку супрацьпажарнага абсталявання жылля. Ніводны званок без увагі не застаецца. Напрыклад, у красавіку па краіне было 13 такіх выклікаў.

Маштаб мерапрыемстваў дапаможа ўявіць статыстыка. Па выніках аналагічнай мінулай акцыі ўпаўнаважаныя органы ініцыявалі прыняцце мер па 120 фактах неналежава выхавання дзяцей. 159 чалавекам дапамаглі ў пажарабеспечным уладкаванні жылля. 38 былі накіраваны ў сацыяльныя установы. Лісты аб аказанні дапамогі атрымалі 930 блізкіх суродзічаў і дзяцей пенсіянераў, якія жывуць адны. Адзначылі і актывістаў: 38 чалавек былі заахвачаны за актыўны ўдзел у пажарна-прафілактычнай акцыі.

Далучыцца да акцыі можа кожны жыхар краіны. А зрабіць гэта вельмі проста: патрэбна ўсяго толькі ўстанавіць у сябе аўтаномны пажарны апавяшчальнік, калі вы гэтага яшчэ не зрабілі. А калі ён у вас ужо стаіць, то правяраце, як ён працуе, ці не варта замяніць батарэі або сам апарат. Усё вельмі проста...

Валяр'ян ШКЛЕННИК. shklennik@zviazda.by

■ Спадчына

«АД ПРАДЗЕДАЎ СПАКОН ВЯКОЎ...»

Як культурная спадчына можа паўплываць на выхаванне падрастаючага пакалення і ўмацаванне міжнародных сувязяў, высвятлялі ў Магілёве падчас міжнароднага форуму, прысвечанага народным традыцыям.

На форуме фае Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці і пляцоўка перад ім ператвараюцца ў вясялю беларускую вёску з рамеснікамі, музыкамі, танцорамі ў нацыянальных вышыванках, галасістымі бабулькамі ў стракатых хустках. Паўсоль ручнікі, сурвэці, лялькі-абярэгі і шмат чаго іншага народнага, самабытнага, унікальнага. Прайці міма немагчыма. Ногі самі нясуць на зазвычайны гукі бубнаў і гармоніка. Сумна тут ніколі не бывае. У такія хвіліны асабліва разумееш, наколькі багатая спадчына нам дасталася. Вось толькі б яе не страціць. Гэтай праблемай заклапочаны не толькі мы, пра гэта казалі і ўдзельнікі іншых дзяржаў. На 5-ы Міжнародны форум «Традыцыйная культура як стратэгічны рэсурс устойлівага развіцця грамадства» ў Магілёў прыехалі эксперты з 12 краін.

Не толькі знайсці, але і захаваць

За апошнія некалькі гадоў Магілёў развіўся ў адраджэнні амаль забытых культурных традыцый і абрадаў. Дырэктар Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці і культуры-асветніцкай работы Алег ХМЯЛЬКОЎ і непасрэдны ініцыятар гэтага форуму ўзгадавае, што быў перыяд, калі на ўсю вобласць існавалі толькі адзін ці два чалавекі, якія маглі заправіць ткацкі станок.

«А зараз амаль палова раённых дамоў рамёстваў мае ткацкія станкі і майстрых, — кажа ён. — Яны засвоілі нават ускладненыя віды ткацтва, напрыклад, васмінітовае. Адукацыйны семінар праходзіў у Гродзенскай вобласці, бо болей нідзе нельга было знайсці такіх майстрых.

Цэнтры народнай творчасці, дамы рамёстваў, сельскія клубы прапагандаюць нашы культурныя традыцыі падчас розных свят і фестываляў. Напрыклад, у Бяседавічах Мясцлаўскага раёна жыхары «гуляюць», як яны самі кажуць, у абрад «Варвараўская свечка». Удзел у ім прымаюць выключна жанчыны. А вась у Шклоўскім раёне існуе мужчынскі варыянт абраду — «Мікалаёўская свечка». Туды дапускаюцца выключна мужчыны. Абодва абрады ўнесены ў спіс

каштоўнасцяў культурнай нематэрыяльнай спадчыны краіны і ўжо гэтым абаронены ад знікнення. Наогул Магілёўская вобласць у гэтым спісе прадстаўлена 13 элементамі. Апошні з іх — абрад дажджу, які адраджалі ў Клімавіцкім раёне, трапіў туды зусім нядаўна.

Апошнім часам цікавыя да народных традыцый толькі расце. Мы ўзгадаем старадаўнія песні, увядзім элементы абрадаў у

нашы сямейныя святы. Узрос попыт на кошыкі з лавы, драўляныя лыжкі ад майстроў, аўтарскія лялькі. На вясялях стала модным звартацца да старадаўніх звычайна, калі свякроў знімала святочныя вянок з галавы нявесты і павязвала ёй хустку. Як сімвал таго, што перыяд дзявоцтва для яе скончыўся і пачалося сямейнае жыццё. Сёння, у эпоху ўсеагульнай глабалізацыі, нам вельмі важна не страціць сваёй індывідуальнасці».

Фальклорны дует з вёскі Ольніца Глушкага раёна.

Купальскія пасы з арнаментамі ўсіх раёнаў.

Без культуры няма народа

Для знаўцаў народных традыцый розных краін вельмі важнай акалічнасцю з'яўляецца тое, што форум запрашае да сябе вядучых экспертаў у галіне этнаграфіі і фальклору. Сёлета на міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі прыгучала 14 дакладнаў на тэмы захавання, адраджэння і прапаганда ў шырокай масы здбываць чалавецтва. Сваімі напрацоўкамі падзяліліся знаўцы з Беларусі, Расіі, Італіі, Літвы, Харватыі, Арменіі, Турцыі, Казахстана, Славакіі, Эстоніі, Грузіі.

Дырэктар Нацыянальнага цэнтра культуры Літвы Сауліс ЛІАУСА прыязджае на форум у чацвёрты раз. Ён вельмі задаволены, што павялічваецца не толькі кола ўдзельнікаў, але і актуальнасць пытанняў, якія тут уздымаюцца. «Чалавецтву вельмі важна зразумець, што традыцыйная культура толькі ўзбагачае кожнага з нас. Без яе веданні няма народа, гэта проста на-тоўп, — лічыць ён. — Навошта тады быць беларусам, немцам, рускім? Калі ў нас няма аднароднай, навошта наогул нешта абмяркоўваць? Мы павінны захаваць для нашчадкаў нашу шматнацыянальную разнастайнасць».

Магілёўскую вобласць з многімі краінамі збліжаюць не толькі гэтыя сустрэчы, але і пагадненні аб супрацоўніцтве. Гэта дапамагае больш плёна працаваць, абменьвацца думкамі, праводзіць семінары, дэманстраваць майстар-класы, арганізоўваць Дні культуры. Сёлета пагадненні аб супрацоўніцтве былі падпісаны з Цвяржскім і Валагодскім цэнтрамі народнай творчасці.

Больш чым 10 гадоў сумеснай дзейнасці ў рамках пагаднення звязваюць Магілёў з Расійскім Домам народнай творчасці ў Маскве. Намеснік яго дырэктара Ірына Казлова прыехала на форум, каб разам з усімі абмеркаваць вельмі сур'езную праблему па захаванні той вялікай колькасці нематэрыяльнага багацця, якое сабралі за некалькі апошніх дзесяцігоддзяў.

— Наша сённяшняя задача — стварыць архіў з таго, што назалашана ў адукацыйных установах, навуковых акадэмічных інстытутах, дамах народнай творчасці, — кажа яна. — Усё гэта мае патрэбу ў аблічбаванні, захаванні на матэрыяльных носьбітах. Сёння мы ствараем адзіны агульнарасійскі электронны каталог нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Займаемся гэтым з 2009 года, прыцягваем вучоных розных спецыяльнасцяў.

Эксперты адзначаюць, што цяпер не вельмі шмат у свеце форумоў, у якіх адначасова ўдзельнічаюць і тэарэтыкі, і практыкі. Магілёўскі менавіта такі. І спецыялісты гэта цэняць. Вельмі трапна наконт гэтага выказалася знаўца фальклору з Арменіі Венера Саакян: «Без практыкі навука — гэта проста кнігі, якія пыляцца на палічках. Але калі шмат практыкаў і няма тэарэтыкаў — гэта усё роўна, што чалавек стаіць на адной назе».

Усё пачынаецца з дзяцінства

Захаваць народныя традыцыі без цікавасці да іх з боку моладзі немагчыма. У гэтым былі салідарны ўсе ўдзельнікі форуму. «Трэба замацоўваць народныя традыцыі нейкімі гульнявымі формамі, укараняць элементы абрадаў у звычайныя святы, паўсядзённае жыццё, — лічыць Валяціна МАРЧАНКА, метадыст Краснапольскага раённага цэнтра культуры. — Магчыма, для падлетка на нейкім этапе гэта будзе мала цікава. Але ўсплыве, калі ён вырасце і сам пачне выхоўваць сваіх дзяцей».

Дамы рамёстваў, цэнтры народнай творчасці, музычныя школы, установы адукацыі і пазашкольнай дзейнасці — у бацькоў сёння ёсць добрая магчымасць далучыць сваіх сыноў і дачок да крыніц народнага багацця. Гэта дазваляе зрабіць жыццё больш разнастайным і багацейшым. Нездарма кажуць, што, не ведаючы мінулага, нельга пабудаваць будучае.

Нэлі ЗІГУЛЯ. zigulya@zviazda.by